

Інтерв'ю з Олександрою Андріївною Юрченко

Інтерв'юер: Іван Капась.

Респондент: Олександра Андріївна Юрченко, 1922 р.н.

Присутній: Володимир Бамбула.

Дата і місце: 18 березня 2013 р., м. Сміла Черкаська область.

Транскрипт інтерв'ю: Іван Капась.

Іван Капась [далі – І.К.]: Як можна до Вас звертатися мені?

Олександра Юрченко [далі – О.Ю.]: Я не знаю, як звертатися. Олександра Андріївна Юрченко.

І.К.: А Ви якого року народження?

О.Ю.: Двадцять другого року, 8-го квітня – дев'яносто один рік буде.

І.К.: А родом звідки Ви? Де Ваші батьки жили?

О.Ю.: Я родилася село Бабайківка Царичанського району Дніпропетровської області.

І.К.: А батька ваші були осілими?

О.Ю.: Так. Хлібороби були. У колгоспі робили і взагалі. Хлібороби були.

І.К.: То Ви війну застали у Бабайківці?

О.Ю.: Ні. Війну я застала у селі Миколаївці Дніпропетровської області. Ми переїхали звідти. Родилася я сказала вам де. Але там виросла, поїхали у другу сторону.

І.К.: Мене, у першу чергу, цікавить, що Ви пам'ятаєте про переслідування німцями циган, гоніння під час війни. Ось це.

О.Ю.: Так, що це під час війни? То Ви ж самі повинні знати, що було.

І.К.: Тут цікавить Ваш особистий досвід, що Ви пам'ятаєте як очевидець, що бачили і, можливо, що чули.

О.Ю.: Бачила, що циган збирали, копали траншеї у тих траншеях циган розстрілювали, кидали туди і заривали. Не заривали, а самі себе закидували і не знаю, що там було далі. А я втекла від цього і мене туди над ямою поставили. Якось... Господь мені поміг, що я втікла. А ти міркуй тепер як писати.

І.К.: Що ж міркувать? А де це було?

О.Ю.: Дніпродзержинськ.

І.К.: А коли Ви дізналися про війну? Давайте так почнемо.

О.Ю.: У місті Дніпродзержинськ я дізналася про війну, я тільки вийшла заміж. Пожила. І чоловіка мого на війну відразу забрали через місяць.

І.К.: Тобто, ви сама залишилися?

О.Ю.: Я залишилася сама. Під бомбами, під пулями була.

І.К.: А чим Ви займалися, коли німці прийшли?

О.Ю.: Нічим. Дома була. Тікала. Чим же можна займатися під час війни? Скажіть, будь ласка. До війни я в колгоспі робила. Ще маленькою, мені було дев'ятнадцять, але я в колгоспі.

Володимир Бамбула [далі – В.Б.]: Як почалася війна, вона Вас застала у Дніпродзержинську?

О.Ю.: У Миколаївці.

В.Б.: Хто там проживав у Миколаївці?

О.Ю.: Батько і мачуха і менша сестра.

В.Б.: Ще цигани там були?

О.Ю.: Ні.

В.Б.: Батько і мачуха де робили?

О.Ю.: У колгоспі. Батько робив конюхом, мати робила на полі. Я теж там ходила. Міркуйте що.

І.К.: Тут треба ваші слова!

[Голос із сусідньої кімнати родички про необхідність розповіді, подібної до тієї, що вона розповідала вдома].

О.Ю.: Це ж мої слова, я вам розкажу. Із Дніпродзержинська я у Миколаївку переїхала до батька, де він жив. А у Дніпродзержинськ я переїхала, бо пішла заміж. У Дніпродзержинську почалася війна і чоловіка забрали, а я поїхала до батька. Сама ж була. А потім як забрали чоловіка я поїхала до батька і під час війни я була у батька. Мене німці ледь не вбили там. Тому що у нас була корова. Прийшли забирати теля, а я не дала. І вони теля женуть і мене за ним у слід. І вони розстрілювати. А потім, перекладач, побачив мене і він мене врятував. Не допустив. Сказав, що: «Вона робоча». А вони кажуть: «Цігойне. Цігойка», – хотіли вбити, коротше кажучи. Погнали мене додому і я пішла і три дні лежала доходила.

В.Б.: Ви не пам'ятаєте цього перекладача прізвище?

О.Ю.: Знаю, що Джигарь прізвище.

І.К.: Українець, так?

О.Ю.: Українець цей перекладач.

[05:05-05:35 – В.Б. пояснює вище сказане].

О.Ю.: Хотіли вбити мене. Перекладач сказав, що робоча дівчина, робоча сім'я – всі працюють і він мене вирвав від них. Після цього пройшов час, почали брати у Германію. Погнали і мене у Германію.

В.Б.: Багато пройшло часу? Ви довго були?

О.Ю.: Ну як тобі сказати? Я ж не можу точно. Чорт його знає... Ну скільки можна сказати, як...

В.Б.: Ну, як війна почалася. Рік, чи вже більше була війна?

О.Ю.: Та менше. На початку війни це все таке починалося. Розумієш?

І.К.: А батька не переслідували?

О.Ю.: Ні, він старий чоловік. Їх не чіпали. Взагалі не переслідували.

І.К.: А Вас схопили, коли ви теля хотіли відбити?

О.Ю.: Да, оце схопили і хотіли розстріляти, бо я не віддавала теля. А то я в Дніпродзержинську спочатку втікла від розстрілу і була у батька у Миколаївці. І ото мені таке було. Забрали мене у Германію і я була у Германії. Робила за станком. Скажи як називається? Робила токарем. Робила деталі для снарядів.

І.К.: У Дніпродзержинську Ви пішли до батька, бо переслідували?

О.Ю.: Я боялася німців і поїхала у Миколаївку. У Дніпродзержинську мене хотіли розстріляти разом із циганами. Циган зібрали і заставили ями копати. І над ямами поставили і розстрілювали. Це в Дніпродзержинську було, таке діло. Ну я... Я не знаю, як мені Господь дав, що я втекла: мене не вбили.

[07:53 – 08:02 – В.Б. переповідає вищесказане].

О.Ю.: Стріляли на мене, не получилось [сміється]. Вижила.

В.Б.: Вас забрали у Миколаївці, куди Вас далі повезли? На Дніпродзержинськ? Чи як вас везли?

О.Ю.: Ні, мене прямо повезли. Так, там у Дніпродзержинському були вагони поїзда. В товарний вагон і на Германію.

В.Б.: У Германію вас відвезли. Ви розповідали раніше, що Ви в Польщу спочатку приїхали, тоді з Польщі у Германію. Чи як Вас там?

О.Ю.: Так. Нас повезли до Польщі. Довезли, а там санообробка і на Германію пересадка. У Польщі на нас уже покупці були. Брали. Кожний фермер брав до себе цих. Але мене взяли на фабрику. Там фабрика написана у документах.

І.К.: Коли вас брали у Німеччину чи не було питань, що Ви циганка?

О.Ю.: Ні. Вони не рахували чи циганка, чи єврейка. Кинути да везти. Не питали.

І.К.: А у Німеччині з Вами...

О.Ю.: ...як відносилися як із руською? Да. Але вони не знали, що я циганка.

І.К.: А інші цигани були разом з вами?

О.Ю.: Не були. Нікого не було. Я одна.

В.Б.: Вас не багато взяли тоді? Не на завод, а з України?

О.Ю.: Да багато! Чоловік... Як багато... чоловік сорок дівчат. Ми там жили на території фабрики. Там зробили нам барак. В бараках двоповерхові кроваті, солом'яний матрац,

солом'яна подушечка і одіяло. І спить і працюйте. Кормили брюквою. Ви беріть у голову, що я кажу. Кормили дуже погано. Як ми звернемося, до свого Ганса, попросимо, тоді нам дають краще трошки: день, два, три. Як тільки забули трошки, дають брюкву. Вживали, коротше кажучи. На роботі німці до нас відносили добре і майстри, не всі, добре відносилися. Але один майстер, він мені й зараз у печінці сидить. І як прийшли нас звільнили, ми сказали і його під фабрикою і розстріляли. А як? Він же нас бив, знущався над нами. Отримуй!

О.Ю.: Так, що ще?

В.Б.: Ваш чоловік де воював?

О.Ю.: А я знаю, де. Знаю, що вже як він демобілізувався, то при демобілізації в Краснодарі... ні чи в Красноярську. Забула вже...

І.К.: Він повернувся з фронту?

О.Ю.: Повернувся.

В.Б.: Де він служив? У яких військах?

О.Ю.: Він був начальником кінної розвідки. Я не знаю, що це за війська. Він у розвідці служив.

В.Б.: І прийшов тут був ковалем?

О.Ю.: Так, спеціальність його коваль. От бери у голову, міркуй.

І.К.: Мене цікавить переслідування циган під час війни. Якби Ви...

О.Ю.: Оце переслідування. А що це не переслідування?

В.Б.: Батько Вам що розповідав? Він у селі весь час і жив у Миколаївці?

О.Ю.: Жив у Миколаївці, але його не чіпали. Він, чи старий, що його не чіпали.

І.К.: А мачуха у Вас циганкою була?

О.Ю.: Циганка. І батько циган. Але ми українські цигани, осілі. Не кочові. На роботі робили, хлібороби. Батько ще як до війни, то у нас була своя хата, де я народилася. Займався хліборобством і мати і батько. Ще як мати жива була. Поїхали до Запоріжжя. У Запоріжжі мати моя померла. Потім я була у приюті. Потім з того приїхали у Дніпродзержинськ і потім з того... почалася війна. І це така тяганина – таке моє життя.

В.Б.: Під час війни, як чоловіка забрали в Дніпродзержинську на війну, Вас тут не розстріляли у Дніпродзержинську. Ви поїхали у Миколаївку. Це не багато часу пройшло. І Вас відразу забрали і в Германію відправили. Ви не дуже були тут під час війни.

О.Ю.: Я дуже злякалася за те теля! Я вже злякалася. І рада була б куди тікати, але не маєш поняття куди тікати. А тут забирають всю молодь у Германію. Тікати? Завтра все рівно спіймають і разом повезуть. Тому, сіли і поїхали.

В.Б.: А після війни, чи Ви чули, щоб хтось розповідав із родичів, що циган десь розстрілювали, як вони ховалися...

О.Ю.: Оце розказували, що вони ховалися кругом. Як ховалися? Де хто попав ховалися. Де міг там і ховалися щоб їх не вбивали. Їх рахували як євреїв. Євреїв і циганів убивали тоді ці німці. Понятно? Чуєте як я розказую. Ось тепер міркуйте цю статтю як хоче, так і пишть.

[14:17 – вказівка на читання документів, про роботу у Німеччині].

Фабрикант у нас хороший був. Він нас жалів. Ну як жалів? Я вмiла балакати німецькою. Я вчилася у школі дуже добре. Я не хвалю себе, а кажу як є. На відмінно, на п'ятірки тоді вчилася. І я німецьку мову тоді знала, краще бути не може. І потрапила у Німеччину і мені не важко було з ними балакати. Розумієте? Це ми вийдемо на обід, сідають усі і їдять бутерброди. А в них бутерброди, отак поставиш і світяться: вони такий бутерброд їдять. А вони бачать: здоровкаюся, балакаю з німцем. Вони тоді яка німка дасть тій, або другій кусочок, а це нам дасть сюди. Тому що ми голодні. Ми не доїдали. Ми голодні. Робила, голодні були. Ну бувало так, що в Германії хазяйки брали на роботу. Оце прийдуть на прохідну і питають, яку можна взяти там чи постирать, чи погладить, чи поприбирать, чи дрова порубать, чи полоть. Брали наших дівчат і я була. У мене була одна, штатна, можна сказати, хазяйка, Емма її звати було. Дуже хороша. Вона мене брала через суботу. Оце приїде в суботу, забере мене. Вони ж не дають, щоб сама йшла. Бо самі не довіряли. Хоча були й у Германії. Куди нам тікати? Але нам не довіряли, щоб ми по місту

ходили. Ну забере, я поприбираю. Порядок. Вона мене накормить, напоїть, дасть ще додому харчів. А дівчата чекали як Бога, що принесу щось смачне. Зрозуміло?

В.Б.: Взуватися, Ви казали, Вам давали колодки якісь?

О.Ю.: Нас як привезли туди, загнали у великий зал. Дали нам обувачку, сині халати робочі, сюди понашивали «OST» – остарбайтери. Ботинки: зверху кожа, а отакі товсті колодки-підшви. Оце ведуть нас по шосе, а ми торохтимо своїми ногами, а люди тільки дивляться із вікон, що руських ведуть. А потім як ми стали на території жити: ми там були доки барак побудували нам. А тоді у барак перевели. І ото ми там були, то теж на колодках ходили. Де ж ми будемо купувати? Я, правда сказати чесно, не ходила на колодках. Я робила у фабриканта, а він шеф фабрики взуття. Він мене постачав, я не ходила у колодках, а дівчата ж ходили, хто не може дістати.

І.К.: Це дерев'яне взуття, так?

О.Ю.: Так. Дерев'яне. Така колодка товста, що хай Бог милує! Йдеш, так страшно! Та воно, мабуть, у музеях ці колодки показують.

В.Б.: Скажіть, а багато на цій фабриці людей робило? Взагалі всіх?

О.Ю.: Багато. Велика фабрика була. Там робили по змінам. Нас із ранку і до вечора ми робили.

І.К.: А радянська армія як прийшла на фабрику? Пам'ятаєте?

О.Ю.: Нас звільнили поляки. Таке як поляки, наче: і на польській, і на українській, і на російській говорили. Наче поляки. Зразу прийшли: ми полякалися і усі поховалися під кроваті. Ну, страшно! Бог його знає хто там прийшов. Вони прийшли, почали балакати до нас, почали постачати нам продукти, щоб ми не голодні були. Тоді нас ото відправили... Ліміти кожному написали. Безкоштовний проїзд. І ми доїхали... супроводжували нас до Львова. Дивлячись хто де. Ми ж не одного міста були. І не всі потрапили в одне місто із села. А так: до тебе Іван, до мене Грицько, до того Галька. Чорт його знає. Ну я, наприклад, ті, що зі мною по одній дорозі, то нас було троє. Я була з Дніпродзержинська, а дві були чи з Запоріжжя, отуди, в цю сторону. В один поїзд нам було треба їхати. Нас направили до Львова, у Львові ми побули там поки на виписали ще один «лідер» від Львова щоб поїхали. Повезли нас до Києва і з Києва вже по...

І.К.: ...хто куди.

О.Ю.: Хто куди.

І.К.: А перевірку Ви якусь проходили? Там СМЕРШ відділи були на предмет перебування на окупованій території, роботи у німців... Після визволення радянською армією ви проходили таку перевірку?

О.Ю.: Ні.

В.Б.: КГБ Вас викликало чи хто там?

О.Ю.: Ні.

В.Б.: Ви ж приховали, що Ви були в Германії?

О.Ю.: Так, у німців ніхто не викликав.

В.Б.: Ні, тут. Вже як Ви приїхали.

О.Ю.: Тут я приховала. Я сказали, що я не була в Германії. Я боялася. Не викликали, а приходило просто додому і запитували: «Ви були в Германії?» Кажу: «Ні, я не була». Я боялася. Тоді ж зневажали, хто був у Германії. Карали. А хто це знає, що буде далі. Скажу, що була у Германії, попаде знову. Я не сказала, я приховала, що була у Германії. А взагалі, можна було б сказати й нічого страшного не було б. Зрозумів, Ваня?

І.К.: Так, зрозумів.

О.Ю.: Оце така «пісня солов'я».

І.К.: Дякую.

О.Ю.: Прошу.

*Записано за сприяння
Черкаської обласної громадської організації «Романі рота»*